

АНТИПОЗИТИВІСТИЧНИЙ ПОВОРОТ ТА ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Кінець XIX ст. у європейській науковій думці проходить під знаком антипозитивістичного зламу, внаслідок якого відбулося остаточне розмежування природничих і гуманітарних наук. Становлення українського літературознавства як окремої наукової дисципліни збіглося саме з антипозитивістичним поворотом. Дві праці того періоду яскраво засвідчують зміни, які відбулися в осмисленні українськими літературознавцями власного предмета дослідження та наукових завдань. Тиметься про «Отзвєв о сочинєнии г. Петрова “Очерки из истории украинской литературы XIX столєтия”» (1889) М. Дашкевича та «Історію літератури руської» (1886–1894) О. Огоновського».

Ключові слова: антипозитивістичний поворот, модерне літературознавство, українська література.

Друга половина XIX ст. оприявнює кризу загальноєвропейського наукового пізнання. Цей час виявився переломним не лише для європейської мистецько-естетичної парадигми, але й знаменував собою велетенський поворот у філософсько-світоглядному вимірі, який у науці окреслений терміном «антипозитивістичний злам». Традиційно під антипозитивістичним зломом мають на увазі інтелектуальний рух Західної й Центральної Європи, який у зазначений період охопив гуманітарні науки. Його натхненники, як зазначає польська дослідниця Дануга Уліцка «прагнули перебудови самих основ цих наук – до переосмислення прийнятих там онтологічних, епістемологічних та аксіологічних переконань, а також встановлення нових методологічних принципів для досліджень, які здійснюються в їхніх рамках» [8, с. 38]. Фактично мова йшла про фундаментальне відокремлення гуманітарних наук від природничих та утвердження їх як окремих наукових дисциплін. Безумовно, це не була єдина тенденція того часу, проте вона домінувала у тогочасній філософії та науковому мисленні.

Дискусії, що розгорнулися довкола питання про сутність літератури і багато в чому властиво їй спричинилися до антипозитивістичного повороту, звільнили літературознавство від надмірної соціологізації та історичності. Літературознавство, що врешті здобуло статус наукової дисципліни, опинилося перед обличчям великого реформування, починаючи від визначення свого предмету, завдань, методу дослідження й закінчуючи питанням вироблення наукового апарату. Теорія літератури, яка хоч й існувала до цих фундаментальних змін в гуманітаристиці, внаслідок зближення науки та філософії набула окремого наукового статусу.

Унаслідок розмежування гуманітарних і природничих дисциплін змінюється також ставлення й до теорії літератури. Як відомо, предметом теорії літератури виступає художній текст як специфічно сформований мовний твір, що володіє певними сенсами. Натомість із погляду філософії позитивізму художній текст не міг володіти жодною іншою якістю, яку не можна було б практично дослідити чи «виміряти». У добу позитивізму право на існування як наукової дисципліни мала лише історія літератури, яку, щоправда, дуже часто співвідносили, радше, із загальною історією та історією культури, ніж з літературою. Дослідження літературного твору передбачало головню з'ясування його генетикотипологічних зв'язків з іншими творами, які виникають унаслідок певних історичних, соціологічних, економічних, а часом і психологічних обставин. Відтак художній твір набував ознак історичного документа, який мав би прояснювати особливості певної епохи, естетичний же бік залишався поза увагою дослідження.

Однак не можна однозначно стверджувати, що внаслідок антипозитивістичного зламу філософія позитивізму та її методи дослідження назавжди відходять на задній план. Більше того, позитивізм як науковий метод пізнання також певною мірою реформувався та оновлювався, зберігаючи за собою міцні позиції в різноманітних гуманітарних дисциплінах. Така ж ситуація відбувалася й у літературознавстві. Поруч з найновішими теоретичними методами дослідження: психологічним, філологічним, формальним тощо й далі існують історико-порівняльний, міфологічний, соціологічний, генетичний, біографічний методи дослідження позитивістичної парадигми, розвивається і культурно-історична

школа. А в деяких національних школах літературознавства позитивістські методи дослідження не лише продовжують існувати, але й домінують. Зокрема можемо говорити про таку ситуацію в українському літературознавстві кінця XIX – початку XX ст.

Проте цікавим виглядає той факт, що становлення українського модерного літературознавства як окремої наукової дисципліни збіглося саме з антипозитивістичним зламом. Його тенденції мали безпосередній вплив на формування того кола питань та завдань, які поставила перед собою тодішня українська філологічна наука. Одне з них – визначення й утвердження свого предмета/об'єкта дослідження. Досить лише згадати той факт, що протягом 1880–1890 рр. в Україні ще велися активні дискусії стосовно права української літератури на автономне існування. Зокрема можемо згадати дискусію поміж М. Драгомановим та Б. Грінченком [5], дискусію М. Дашкевича з М. Петровим (його відгук на працю останнього «Очерки из истории украинской литературы XIX столетия», 1888), а згодом уже відгук І. Франка на рецензію Дашкевича «Отзыв о сочинении г. Петрова “Очерки из истории украинской литературы XIX столетия”» (1889), дискусію щодо «Історії літератури руської» О. Огоновського поміж О. Пипінім та І. Нечусем-Левицьким (1890) і, знову ж таки, І. Франком.

Тут доречно зазначити, що українське літературознавство другої половини XIX – початку XX ст. становило складний комплекс різноманітних взаємопереплетених політичних, історичних, культурних, соціальних, естетичних і суто літературознавчих питань. Зважаючи на те, що на той час українська література, тобто сам об'єкт дослідження наукової дисципліни, ще не була остаточно визнана як автономне, оригінальне явище, питання функціонування питомо українського літературознавства як окремишньої наукової дисципліни теж було суперечливим. Отже, українське літературознавство кінця XIX ст. часто замість роздумів над сутністю літератури – центрального питання європейського літературознавства періоду антипозитивістського зламу – змушене було ще доводити легітимність самого об'єкта свого дослідження.

Щодо ситуації в українському літературознавстві того часу (та й наступних десятиліть), слід зазначити, що воно розвивалося на двох рівнях. З одного боку – це академічне літературознавство, з іншого – літературно-наукова критика, авторами якої тоді були вже переважно літературознавці (образ письменників і поетів, як «типичних літературних критиків» XIX ст., відходив на задній план), і також критика, що

здебільшого з'являлася на шпальтах наукових видань («ЛНВ», «Записки НТШ» та звіти наукових товариств), але й не уникала мистецьких і суспільних видань (особливо ця тенденція посилювалася протягом першої чверті XX ст.). Багато засадничих наукових питань розглядалися, радше, в формі дискусій, а не з'являлися як окремі літературознавчі праці.

Ситуація в українському літературознавстві того часу, окрім проблем із визначенням свого об'єкта дослідження, ускладнювалася іншими чинниками, зокрема цензурою, яка існувала щодо україномовного друкованого слова. Вона призвела до: 1) значних втрат художніх текстів, а відповідно й штучного викривлення образу української літератури; 2) гальмування літературного розвитку й відповідно запізненої рефлексії, часто негативної, літературної критики на певні твори, зокрема ті, що були написані в один час, а побачили світ в інший; 3) українські літературознавці не мали доступу до багатьох архівних матеріалів і відповідно не могли повноцінно досліджувати свій об'єкт.

Традиційно початком українського модерного літературознавства вважають відгук професора М. Дашкевича на «Історію української літератури» М. Петрова. Безперечною цінністю цього відгуку є спроба автора розглянути погляди на становлення та розвиток української літератури із залученням саме *наукових* (виділення М. Дашкевича) аргументів, а також думка про те, що українська література є органічним продуктом свого національного середовища. Проте виникає питання, чи можна цей відгук вважати набутком винятково української науково-літературної традиції. Безумовно, М. Дашкевичу, який певною мірою вважає себе патріотом «української народності», імponує спроба російського професора відстояти право однієї з народностей великої імперії на свою літературу. До того ж, як слушно зазначає М. Дашкевич, у своїй праці М. Петров свідомо залишає осторонь «публіцистику» й ту різноманітність поглядів, які існували серед російської освіченої інтелігенції щодо української літератури, та звертається винятково до літературних фактів і намагається класифікувати їх за допомогою наукових підходів, тобто прагне до певної наукової об'єктивності. Проте зауваження М. Дашкевича до роботи М. Петрова стосується не так засадничих питань історії саме української літератури, як певних тактичних моментів, зокрема періодизації, класифікації, канону тощо. Однак у відгуку критик жодного разу не робить спроби вилучити українську лі-

тратуру із загального російського літературного дискурсу, натомість цілком погоджується з думкою щодо маргінальності, порівнюючи її розвиток із провансальською літературою у Франції. Тобто такий підхід до трактування самої української літератури цілковито вкладається в дискурс тодішнього офіційного російського літературознавства. Згодом таку позицію М. Дашкевича І. Айзеншток назве «компромісною» [1, с. 146], з чим не можна не погодитися. Зрештою, важко уявити собі, щоб нелояльний до російської офіційної науки й загальної імперської ідеології твір був відзначений премією графа Уварова.

Отже, з нашої точки зору, питання про початки українського модерного літературознавства постає так: якщо М. Дашкевич не виділяє українську літературу із загального дискурсу російської літератури, потрактовуючи її й далі об'єктом дослідження винятково російського літературознавства (щоправда, він робить спробу зазначити, що українська література формувалася не лише під впливом російської, але й багато в чому польської літератури [3, с. 165], проте широко цієї тези автор не розвинув), тобто визначаючи предмет потенційного українського літературознавства як маргінальний, то чи не переноситься автоматично така характеристика і на саме українське літературознавство, яке теж стає маргінальним щодо центру й відповідно повинно існувати в руслі російського літературознавства лише як певне відгалуження. Висловлюючи аргументи на користь відгуку М. Дашкевича як початкової точки українського модерного літературознавства, М. Гнатюк, зокрема, пише, що: «Методологічно вона (ця праця – Л. Д.-Б.) довела необхідність рівнозначного трактування української, російської, польської літератур» [3, с. 84]. Однак, хочеться додати, що довела всупереч самому тексту відгуку.

З іншого боку, зважаючи на тогочасну історичну ситуацію, не можна так однозначно підходити до розгляду цього питання, адже, як стверджує М. Шкандрій: «Присутність українців на різних рівнях імперської адміністрації, їхня участь і в українському, і в російському культурному житті означали, що ставлення українців до імперської культури коливалось у широкому діапазоні від згоди з асиміляцією в обмін на визнану роль молодшого партнера в розбудові імперії, через різні форми співіснування і аж до затятого відкидання чужої культури. А найчастіше то були складні відносини, коли задля виживання йшли на певний компроміс з імперією, і це давало змогу “місцевому” опорі виявлятися багатьма різноманітними способами в процесі творення культури»

[11, с. 71]. Не доведено, що саме ця компромісна позиція М. Дашкевича була шансом для інших українофілів того часу реалізувати свої програми. Про це також говорить Г. Александрова, зазначаючи: «М. Петров підозрював, що київські українофіли скористалися рецензією М. Дашкевича для того, щоб вичерпно дослідити питання про українське письменство, а цього вони не могли зробити самостійно без зовнішнього сприяння» [2, с. 84]. Звичайно, сьогодні важко сказати, наскільки це відповідає дійсності, проте й не зважати також не маємо права.

Чотири роки потому Іван Франко написав рецензію на відгук М. Дашкевича. Високо поцінуючи цю працю, зокрема наголошуючи на блискучому аналізі впливу творчості І. Котляревського на формування нової української літератури, вчений зазначає й ряд суттєвих недоліків. Так, на думку Франка, М. Дашкевич, детально й ґрунтовно досліджуючи вплив російської літератури на українську, не розглядає зворотнього процесу, тобто впливу української літератури на російську. Також закидає йому й те, що автор залишив поза увагою впливи польської літератури на українську, а також тих публіцистичних суперечок, які розгорнулися у польській пресі щодо польсько-українських літературних зв'язків. Проте у «відгукові» є одне з кількох дуже суттєвих зауважень, виділених Франком, які однозначно підносять працю М. Дашкевича над багатьма іншими літературно-критичними оглядами українського письменництва того часу, а саме думка про те, що: «Українська література розквітла лише при взаємодії з російською, якій українці завдячують у виробленні смаку і чистоті літературної мови. Однак російська література зовсім не вплинула на зміст української, на істотні особливості її стилю і головні напрями» [4, с. 66–67]. Але І. Франко водночас не може погодитися і з висновком М. Дашкевича щодо подальшої долі української літератури, зазначаючи: «До хиб книжки проф. Дашкевича, окрім певної хаотичності викладу... я б відніс думку (стор. 232), що українська література з часом мусить щораз більше занепадати в міру розвитку ближчих стосунків між українцями і великоросами. Мені здається, що автор зовсім даремно ввів до своєї праці це цілком ненаукове питання, саме по собі дуже сумнівної вартості й нічим у його творі не вмотивоване» [9, с. 224].

Отже, розмірковуючи про початки українського модерного літературознавства, дозволимо собі запропонувати дещо інший погляд. Заслуга філософських тенденцій антипозитивістичного зламу в Європі, на нашу думку, є кардинально-фундаментальною для становлення незалежного модерного українського літера-

турознавства. Адже надання гуманітарним наукам (і зокрема літературознавству) статусу наукових дисциплін уможливило розгляд процесів, які в них відбуваються, із залученням не лише зовнішніх, а й внутрішніх чинників. Відтак обґрунтування статусу літератури вже не належало винятково зовнішньолітературним чинникам (історії, культурі, етнографії та ін.), а було у ній самій. Маємо на увазі ті нові методи літературознавчих досліджень, які виникають внаслідок розвитку філософських поглядів «духовних батьків» антипозитивістичного зламу та які, з одного боку, дають інструментарій для внутрішнього дослідження літературних текстів, а з іншого – створюють двосторонній рух між культурою та літературою. Тепер не лише література є частиною культури й пояснюється нею, але й культура багато в чому пояснюється їй, дозволимо собі припустити думку, переформатовується через художню творчість.

Якщо вийти з такого погляду, то в пошуках витоків українського модерного літературознавства більш цікавим виглядає тогочасний дискурс «Історії літератури руської» (1889–1894 рр.) Омеляна Огоновського. Зрештою, ці дві праці, – відгук М. Дашкевича та «Історія...» О. Огоновського майже синхронні в часі, але дуже різні у реакції офіційного російського літературознавства, й утворюють ті вузлові точки, кризь призму яких проступає уся ситуація українського літературознавства того часу. З одного боку, цілковита лояльність щодо літературознавства метрополії, з іншого – спроба виокремитися із загального російського дискурсу із зазначенням власного предмета дослідження, території (тобто історичних меж предмета), завдань (формування горизонту сподівань) та адаптації новітніх наукових методів задля реалізації поставлених завдань.

Говорячи про дві вище згадані студії, безперечно, маємо на увазі їхню якість. За стилем викладу, роботою із використанням літературного матеріалу, аналізом проблем відгук М. Дашкевича стоїть вище «Історії літератури руської» Ом. Огоновського. У цій ситуації можна радше говорити про рецепцію цих творів тодішнім офіційним літературознавчим дискурсом та про дискусію довкола цих праць, яка розгортається в межах бінарних опозицій «своє – чуже» щодо українського дискурсу та «лояльне – загрозливе» щодо російського дискурсу. Адже, які б не були аргументи, дискурс літературознавства будь-якої нації має, за визначенням І. Айзенштока, свою основну ідею, «Leitmotiv», окреслений із матеріалу. «Справою першої необхідності, – зазначає вчений, – вважалося визначення тих особливостей, які проходять

через всю нашу літературу, з початку її виникнення й до наших днів» [1, с. 148]. Безумовно, що зважаючи на історичну ситуацію того часу, ця «основна ідея» підпорядковувалася іншій, ширшій – пошукам національної ідентичності задля утвердження національної незалежності. Проте, як зазначає І. Айзеншток, оце підпорядкування ширшій ідеї в історії українського літературознавства не раз призводило до «викривлення» й «затемнення» самого поняття літератури [1, с. 152]. Простежуючи шляхи українського літературознавства першої третини ХХ ст., ми постійно будемо змушені натикатися на властиво оцю ідеологічну доміную, а також робити спроби провести межу між ідеологією та наукою, що, зрештою, не завжди видаватиметься можливим.

Праця «Історія літератури руської» О. Огоновського також цілком вкладається в дискурс «пошуків основної ідеї». Проте з наукової точки зору напрочуд цікавим видається комплекс дослідницьких методів, які використовує вчений для розгортання своїх світоглядних ідей на прикладі історії української літератури. Слід зауважити, дослідники неодноразово зазначали, що відгук М. Дашкевича ніяк не позначився на праці О. Огоновського, яка взагалі не має значної літературознавчої цінності. З цими аргументами здебільшого можна погодитися, однак цікаво простежити, що в роботі, яка б, зважаючи на свою «низьку якість», мала б просто пройти непоміченою, викликало таку бурхливу реакцію офіційної російської наукової критики. Натомість ця праця стає об'єктом широкої наукової та публіцистичної дискусії. Саме цю дискусію, частково поруч із відгуком М. Дашкевича на твір М. Петрова, дозволимо собі вважати початком становлення модерного українського літературознавства, або ж нової літературно-наукової критики.

У цю дискусію було втягнуто дуже велике коло учасників. Приводом до неї, як уже зазначалося, стала перша спроба укладання повної «Історії літератури руської» у шести томах професора Львівського університету Омеляна Огоновського (праця друкувалася протягом 1886–1894 рр. у галицькій «Зорі») і, як стверджує М. Гнатюк: «На відміну від попередників він (Огоновський – Л. Д.-Б.) розглядав історію української літератури як історію самодостатньої словесності, що має внутрішні рушії саморозвитку» [3, с. 166]. Праця Ом. Огоновського цілковито написана в руслі культурно-історичної школи. Автор розглядає розвиток української літератури в тісному зв'язку з історією, мовою та національною культурою й охоплює історичний української період від найдавніших часів і до кінця ХІХ ст. Щоправда, вченому так і не

вдалося її закінчити. Важливою ознакою роботи є використання біографічного, естетичного, а частково й формального та філологічного методів висвітлення матеріалу. Так, з одного боку, Ом. Огоновський робить виклад історії літератури переважно крізь призму біографій авторів, аналізуючи також їхні твори, а з іншого – саму класифікацію (особливо це стосується періоду від І. Котляревського) здійснює з використанням естетичного методу. Тобто групує авторів та їхні твори за належністю до певних жанрів.

Проте, як вже неодноразово зазначали, зважаючи на стиль викладу, накопичення далеких від літератури фактів, ігнорування вагомих праць з історії давньої літератури [10, с. 378]¹, відсутність цілісної структури й певну хаотичність, не можна вважати роботу О. Огоновського визначним досягненням української літературної історіографії. Всі ці речі були видимими, лежали на поверхні й про них детально говорить Іван Франко у некролозі на смерть автора «Професор Омелян Огоновський» [10, с. 358–382]. Однак принагідно й зазначає: «Помимо всіх хиб, <...> ми мусимо признати сьому ділу велике значення. Історія южноруської літератури не тільки в Європі є майже незвісною <...> майже не менше того вона була донедавна незвісною і самим галицьким русинам, особливо на провінції, куди не доходила ані російська книга Петрова, ані тим менше знаменитий її розбір, dokonаний Дашкевичем. Діло Огоновського уперве внесло цілий багатий сніп проміння в ту темряву, дало навіть нетямущим пізнати багатство та головні фазиси розвою нашої нової літератури» [10, с. 374].

Одним з найважливіших пунктів «Історії літератури руської» О. Огоновського є критика поглядів російського літературознавця О. Пипіна щодо існування окремих, малоруської та галицької, літератур (О. Пипін розглядає їх як єдине ціле). Цікавою є і риторика самого тексту «Історії...». Перше, що привертає увагу – це присвята авторові «Слова о полку Ігоревім» [7, с. 1]², творові, який до того часу розглядався винятково в руслі російської літературної історіографії. Свою історію літератури О. Огоновський розпочинає від Київської Русі, означаючи так межі предмета дослідження. Тобто у своїй праці він вже не ставить

питання про легітимність української літератури, й, більше того, інтегрує її у витoki національної культурної традиції. Друге, на що варто звернути увагу – це передмова до «Історії літератури руської», яка за своїм змістом нагадує інвективу проти російського шовінізму в українському питанні. І третє – це постійна рефлексія у самій тканині тексту щодо російської літературної історіографічної традиції. Зокрема демаскування привласнення російською літературою українських творів XI–XIII ст., що його автор здійснює за допомогою мовного аналізу текстів, виявляючи та наголошуючи на питомих українських мовних формах. Зрештою, такий підхід до аналізу художнього матеріалу в О. Огоновського не випадковий, оскільки, як відомо, вчений перебував під значним впливом німецької формальної естетики кінця XVII–початку XIX ст. і використання елементів формального методу у власних наукових студіях було для нього логічно вмотивованим.

Хоча з іншого боку, саме використання елементів формального методу О. Огоновським в «Історії літератури руської» надало багатьом літературознавцям додаткові аргументи щодо обґрунтування об'єкту дослідження українського літературознавства і тим самим легітимізувало й самий феномен українського літературознавства. Адже саме завдяки використанню елементів формального й філологічного методів учений доценту руйнує панівну на той час у російському офіційному літературознавстві концепцію О. Погодіна щодо історії літератури Київської Русі, сформульовану ним у 50-х рр. XIX ст. та «обґрунтовану» іншим російським філологом – О. Соболевським у 80-х рр. XIX ст. Тобто, можна твердити, що О. Огоновський пише свою «Історію літератури руської» в піку тодішньому офіційному російському літературознавству.

Вперше думку про працю О. Огоновського як заперечення офіційного російського літературознавства висунув М. Зеров у своїх підготовчих матеріалах до лекцій з «Історії української літератури» від княжих часів і до початку XX ст. Гіпотеза О. Погодіна, як відомо, констатувала два факти: а) відсутність в мові давнього київського письменства ознак пізнішої української мови і б) великоруський характер руського «былинного» епосу. З чого зроблено висновок, що поляни, які населяли Київ у IX ст. і пізніше, були племенами великоруського кореня; після татарського погрому вони виселились на північ і віддали своє місце переселенцям з Галичини і Волині – предкам сучасних українців; отже українці на українських землях новосельці і на давнє київське письменство

¹ Франко мотивує це відсутністю самих книжок у Львові часу написання Огоновським своєї «Історії літератури руської».

² Питання меж української літератури могло хвилювати Огоновського дуже давно. Під впливом посилення москвофільства у Галичині ще 1876 р. у Львові О. Огоновський видає дослідження під назвою «Слово о полку Ігореве. Поетичний пам'ятник руської письменності XII віку», в якому, по суті, дав один із перших перекладів твору на українську мову, зробив спробу пояснити ряд слів, окремі незрозумілі місця в тексті.

претендувати не можуть. Однак, зазначає М. Зеров: «Аргументації Соболевського і Погодіна уже давним-давно розбито, але підказані нею поняття ще держаться. Вперше порушені вони були історією літератури Огоновського, котрий в область українського письменства вніс письменство князівських часів, приточив до нього Київську схоластичну літературу XVII–XVIII ст. і закінчив оглядом літератури національного нашого відродження. Ця остання схема і прийнята нашими українськими ученими» [6, с. 2].

Реакцією на «Історію літератури руської» О. Огоновського була стаття О. Пипіна «Особая русская литература» (Вестник Европы, вересень 1890), що відзначалася публіцистичністю й тенденційним пафосом. Найбільше обурення в О. Пипіна викликали дві речі: 1) виокремлення

української літератури із загального дискурсу історії російської літератури; 2) зміщення меж початку української літератури до часів Київської Русі. Сам же О. Пипін початки української літератури відносив до литовського періоду, а попередній вважав спільним для української та російської. Відгук О. Пипіна був однозначно негативним і багато в чому навіть образливим, але така реакція з боку російського шовініста була цілком зрозумілою. Праця О. Огоновського не лише вибивала «стійкий ґрунт» з-під ніг офіційного російського погляду на історію української літератури, але й надавала як необхідні аргументи для верифікації предмету модерного українського літературознавства, так і право на самостійне існування поза дискурсом російського літературознавства.

Список літератури

1. Айзеншток І. Изучение новой украинской литературы / Искрмія Айзеншток // ЦДАМЛІ. – не ідентифікований відбиток. – С. 136–160.
2. Александрова Г. Перша історія української літератури: компаративні орієнтири / Г. Александрова // Слово і час. – 2009. – № 4. – С. 82–91.
3. Гнатюк М. Іван Франко і проблеми теорії літератури / М. Гнатюк. – К. : Академія, 2011. – 240 с.
4. Дашкевич М. Отзыв о сочинении г. Петрова «Очерки из истории украинской литературы XIX столетия» / М. Дашкевич // Записки Императорской Академии Наук. – СПб., 1889 – Т. 59. – С. 37–301.
5. Жуковський А. Національне питання в полеміці між Драгомановим та Грінченком [Електронний ресурс] / А. Жуковський // Ізборник. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/drag/drag202.htm>. – Назва з екрана.
6. Зеров М. Історія українського письменства. 14.08. 1918 р. / Микола Зеров // ЦДАМЛІ. – Ф. 28. – Оп. 1. – План-конспект лекцій. – 16 арк.
7. Огоновський О. Історія літератури руської : у 3 ч. / О. Огоновський. – Ч. 1. – Мюнхен, 1991. – 916 с.
8. Уліцка Д. Антипозитивістський злам / Д. Уліцка // Література. Теорія. Методологія. ; [пер. з пол. С. Яковенка]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 38–52.
9. Франко І. Отзыв о сочинении г. Петрова «Очерки из истории украинской литературы XIX столетия» / І. Франко // Зібрання творів : у 50-ти томах / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 53. – С. 220–224.
10. Франко І. Професор Омелян Огоновський // Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 43. – С. 358–382.
11. Шкандрій М. В обіймах імперії. Російська і українська література новітньої доби / М. Шкандрій. – К. : Факт, 2005. – 496 с.

L. Demska-Budzyliak

THE ANTI-POSITIVIST TURN AND THE BEGINNING OF UKRAINIAN MODERN LITERARY STUDIES

The end of the nineteenth century in European scientific thought is marked by the anti-positivist turn, which resulted in the final delineation of the sciences and disciplines in the humanities. The formation of Ukrainian literary studies, as a distinct scholarly discipline coincided precisely with the anti-positivist turn. Two works of that period clearly confirm the changes in thinking of Ukrainian literary critics about their own subject of research and their research goals. These are M. Dashkevych's "Response to G. Petrov's" Essay on the History of Ukrainian literature of the 19th Century' (1889), and O. Ohonovskiy's "The Literary history of Rus" (1886–1894).

Keywords: anti-positivist turn, modern Ukrainian literary studies, Ukrainian literature.

Матеріал надійшов 25.10.2013